

Két Lőrincz nevű erdélyi vajda.

Napról-napra jobban megismerjük elődeinket. Az okirati anyag összehasonlító kiaknázása lehetővé teszi, hogy multunk kimagasló alakjait valamely már ismeretes családcsoporttal kapcsolatba hozzuk és elég gyakran sikerül is utódjaikra nagyobb-kisebb mérvben ráakadni. Lassanként megérjük, hogy mindazokat, kik hazánk távol multjában nyilvános szerepet vittek, már nem tartjuk abszolút idegen alakoknak vagy olyanoknak, a kizről pusztá nevükön kívül mitsem tudunk. Nevezetesen szól pedig ez az árpádkori archontológiáról s éppen azért minden törekvést, mely ez irányban, ha csak egy lépéssel is, tovább vezet, örömmel kell fogadnunk.

A következő sorokban a Lőrincz néven először előforduló két *erdélyi vajda* viszonyait akarjuk megállapítani.

* * *

I. Lőrincz.

1217-ben Lőrincz királyi pohárnokmester fordul elő¹⁾, a ki kétség kívül azon Lőrincz nevű pohárnokmesterrel azonos, ki 1221-ben egyúttal kői főispán és Vázsony nb. Ochuz fia²⁾. — 1222-től 1223-ig egy Lőrincz abaújházi főispán³⁾, míg egy másik Lőrincz ugyanakkor vasmegyei főispán⁴⁾, de egyiküket sem tudjuk meghatározni.

Ompud fia Lőrincz, Dénes nádor testvére, ez időtájt garai, később podgorjai főispán, de hivataloskodása évét nem ismerjük⁵⁾, 1235-ben Lőrincz Fejérmegye főispánja⁶⁾, 1238. máj. 3-án csak «volt fejérmegyei főispán», de még életben. IV. Béla megbizta őt valamely birtokügy megvizsgálásával⁷⁾, 1236 és 1238 jan. 29. Lőrincz a biharmegyei főispán⁸⁾, 1239 nov. 27-én pedig Szabolcsmegyéé⁹⁾.

1) Fejér III. 1. 205.

2) Hazai okmánytár VI. 15. (hol hibásan hevesi főispánnak neveztetik) VII. 9. Fejér III. 1. 322. Wenzel XI. 163.

3) Hazai okmánytár V. 10. Fejér III. 1. 401 Wenzel VI. 420. — 4) Fejér VII. 1. 211. 214. — 5) Wenzel I. 256. — 6) Fejér IV. 1. 27. 7) Wenzel VII. 53. — 8) Kubinyi I. 13. Fejér IV. 1. 64. 111. — 9) Wenzel VII. 73.

1240 márcz. 31. Lőrincz pohárnokmesterre akadunk ¹⁾, 1242-től egészen 1252-ig pedig Lőrincz — e néven az első — erdélyi vajda, 1248 óta egyúttal valkói főispán ²⁾. Egész hivataloskodása alatt semmi adatra nem akadunk, mely e vajda családi vagy személyi viszonyait ecsetelné. Hogy az 1242. előtt működött Lőrinczek melyikével azonos, nem tudjuk; a legnagyobb valószínűség a mellett szól, hogy ő az 1240-ki pohárnokmester.

1252-től egészen 1265-ig nyoma vész; legfőlebb azon Lőrinczek sorozatában kereshetjük, a kik ez időben az országnagyok névsorában előfordultak.

1256. decz. 30-án egy Lőrincz országbíró és zalai főispán ³⁾. 1262. nov. 25-én pedig Kemény fia Lőrincz (a Matucsinaiak őse) országbíró és zalai főispán ⁴⁾. Ennek pedig az a bizonyítéka, hogy Lőrincz országbíró a Wenzel VIII. 35-ben közölt okiratban Simon nevű albirájáról tesz említést és hogy a pécsi káptalan, midőn 1267-ban ez okíratra hivatkozik, világosan mondja, hogy ez okíratot Lőrincz, az akkori országbíró és albirája Simon állította ki, s hogy e Lőrincz jelenleg, t. i. 1267-ben, nádor és somogyi főispán ⁵⁾. — 1263. jan. 20-án — úgy látszik — még hivatalnokoskodott ⁶⁾, de 1263. december 17-én már Ádám fia Lőrincz az országbíró és zalai főispán ⁷⁾ 1264. ápr. 13-án azonban csak megint fennebbi Kemény fia Lőrincz, ezúttal még aulae rector és mosonyi főispán ⁸⁾.

1265. nov. 30-án ⁹⁾ Béla király Lőrincz nevű országbírájától kiállított okíratára hivatkozik; de mivel őt sem «tunc temporis», sem «quondam» jelzővel nem apostrophálja, minden valószínűséggel ez évben még mindig Kemény fia Lőrincz az országbíró.

Hogy I. Lőrincz vajda Kemény fia Lőrinczczel nem azonos, e folyóiratban már kimutattam. De lehet ezt még másképp is bebizonyítani. Míg t. i. Kemény fiát Lőrinczet IV. Béla 1265. nov. 30-án működő országbírájának tekinthetjük, addig Lőrincz, a volt erdélyi vajda és valkói főispán, ugyanazon 1265-ik évben István ifjabb királynak a tárnokmestere ¹⁰⁾. De ez hivataloskodásának utolsó nyoma. Vajjon fennebbi Ádám fia Lőrinczczel (ki 1263-ban országbíró és zalai főispán) azonos-e, nem-e? nem tudjuk. 1270-ben már nem élt ¹¹⁾.

Ezt pedig a következőből tudjuk: Lőrincz még mint vajda a Csák nb. Domonkos, János és Márk testvérekkel (a Kisfaludiak ősei)

¹⁾ Fejér IV. 3. 552. márcz. 21-én; itt hibásan „comes agazonum“-nak neveztetik; ugyanazon okírat szerint a Türje nb. Dénes a lovászmester.

²⁾ Wenzel II. 144. VII. 133. 169. 320. XII. 691. Fejér IV. 1. 294. 328. 454. IV. 2. 98. 147. VII. 1. 294. VII. 3. 33.

³⁾ Wenzel VII. 438. — ⁴⁾ Wenzel III. 31. VIII. 35. — ⁵⁾ Hazai okmánytár VI. 149. — ⁶⁾ Soproni okmánytár I. 26. — ⁷⁾ Wenzel VIII. 35. — ⁸⁾ Fejér IV. 3. 196. Wenzel VIII. 47. XI. 379. — ⁹⁾ Wenzel VIII. 130. — ¹⁰⁾ Wenzel III. 120.

¹¹⁾ E szerint tehát Pór Antal állítása (Erdélyi Múzeum 1893. 7.), hogy 1270-ben címzetes vajda, helytelen.

a dunai hajók húzására való, a futtaki rév melletti út ügyében egyezséget kötött, melyet IV. Béla jóvá is hagyott. A vajda halála után Lőrincz nevű fia a fennebbi Csák nb. testvéreket ez ügyben zaklatván, V. István 1270-ben a kérdéses utat a Csáknembelieknek ítélte oda ¹⁾. Az illető okirat helye, mely Lőrincz vajda fia Lőrincz állásáról valamit elárulhatna, sajnos, annyira ki van rágva, hogy el sem olvasható. — Az okiratból azonban tudjuk, hogy I. Lőrincz vajda Bácsme gyében, Futtak tájékán, birtokos volt.

Minden valószínűség a mellett szól, hogy Lőrincz vajda fia Lőrincz 1272-től (második felében) egészen 1274-ig pohárnokmester, kői és krassói főispán. ²⁾

1277-ben ³⁾ előfordul mint «Lőrincz vajda fia Lőrincz mester» és megkapja ez évben hű szolgálatai elismeréséül a Somlyó (Kraszna) megyében fekvő Vaya és Körösszeg nevű birtokokat.

1279. márczius 13-án és május 11-én szörényi bán ⁴⁾. IV. László király tanúsítja az utóbbi napon, hogy szeretett híve Lőrincz szörényi bán, Lőrincz volt vajda fia, az azelőtt Dobokamegyében fekvő Kendtelek nevű birtokát, melyet még atyja, Lőrincz vajda, IV. Bélától szerzett, legközelebbi szomszédjának, rodnai Brendlin fiának, Henz comesnek, budai várparancsnoknak, 150 ezüst márkáért előörökitette.

1281 ben ⁵⁾ egy Lőrincz kir. tárnokmester; de nem tudjuk, vajjon azonos-e a mi Lőrinczünkkel. Junius 15-én és 28-án e Lőrincz tárnokmester még azonkívül Sárosme gyé főispánja is. ⁶⁾

1291. október 9-én ⁷⁾ egy Lőrincz megint szörényi bán, kői és krassói főispán; valószínűleg azonos Lőrincz vajda fiával, Lőrinczcel.

II. (Igmánd nb.) Lőrincz vajda.

Igmánd — falubeli Farkas fia András comes és rokonai (köztük Háb comes) 1233-ban a Csoltnembeliektől a komárommegyei Igmánd melletti Vatacsolnok helységet megveszik, mely alkalommal Andrásra tizenegy márka vételár esik. ⁸⁾ Egy ugyanazon évben kiállított okiratból tudjuk ⁹⁾, hogy ez András comes Pósa szörényi bántól (együttal IV. Béla tárnokmestere) 320 márkáért a veszprém-

¹⁾ Wenzel VIII. 294.

²⁾ Wenzel IV. 21. 23. IX. 3. 12. 16. 18. 20. 22. 26. 34. 51. XII. 71. 76. 78. 80. 85. Fejér V. 2. 72. 153. 168. 195. Hazai oklevéltár 66. Hazai okmánytár II. 12. VI. 194. VII. 140. VIII. 152. Zichy okmánytár I. 33. *Knauz Monum. Eccl. Strigon.* II. 30.

³⁾ Hazai okmánytár VIII. 189. — ⁴⁾ Fejér V. 2. 492. 547. — ⁵⁾ Fejér V. 3. 83. — ⁶⁾ Fejér V. 3. 294. Hazai okmánytár VIII. 238. *Knauz* II. 198. — ⁷⁾ Fejér VI. 1. 130. Wenzel XII. 510. ⁸⁾ Wenzel VI. 530. — ⁹⁾ Hazai okmánytár IV. 14. Zichy okmánytár I. 23.

megyei Billege-t, kopasz Andrástól pedig (Salomó bán katonatiszjtje) 100 márkáért az ugyanazon megyében feküdt Vázsony-t megvette.

András nemcsak szerző ember, de kitünő harczos is volt. Az 1233-ban osztrák Frigyes herczeg ellen viselt háborúban annyira kitüntette magát, hogy II. András királytól 1235-ben a királyné szekerészei csolnoki birtokát kapta ¹⁾. A király az illető okiratban «Comes Andreas de genere Wigman»-nak nevezi. Tudjuk továbbá, hogy fiával, Miklóssal és rokonával (Mikó fia Mikó) egyetemben, rokona Háb comes özvegyének, hitbére fejében, a Győrme gyében fekvő Pázmánd-ot adta. 1257. jun. 3-án még életben volt ²⁾. További sorsát nem ismerjük.

Gyermekei közül fia Miklós és leánya Erzsébet ismeretes. — Erzsébet 1290. jun. 30-án a Kathyz nb. Mikó fia Péter (a Balassák egyik őse) özvegyeként fordul elő ³⁾. I. Miklósról, ki 1253-ban legelőször fordul elő, egy 1270-ben kiállított okirat útján ⁴⁾ tudjuk, hogy őt, atyját is, IV. Béla minden ok nélkül, billegei és vázsonyi birtokától megfosztotta s hogy V. István, a birtoktulajdont igazoló számos okirat alapján őt a nevezett birtokokba visszahelyezte, a mit IV. László 1273. márcz. 6-án helybe is hagyott ⁵⁾.

1273. után elvész a nyoma. — Fiai közül II. *András* (Lőrincz testvére) a Hód mellett 1280-ban a kúnok ellen vívott csatában esett el ⁶⁾, míg *Lőrincz* 1299. február 19-én ⁷⁾ «Laurencius Vayvoda filius Nicolai»-ként fordul elő.

Miután tudjuk, hogy 1299-ben a valódi erdélyi vajda és szolnoki főispán László volt ⁸⁾, kézzelfogható, hogy Lőrincz 1299-ben, úgy mint a vele együtt az országbárók sorában előforduló Pok nb. Miklós csak címzetes vajda volt. Valódi vajdaságának időjét meg nem határozhatjuk. — Nevén kívül történetéből mit sem tudunk. 1309-ben már nem élt.

Ez évben t. i. megjelenik a székesfejérvári káptalan előtt Lőrincz volt vajda fia: a Bygman nb. Miklós mester és előadja, hogy részint az egyetemes üldözés, részint pedig istenadta csapások következtében összes testvéreit és rokonait elvesztette s hogy azért Lörente nb. Lörente mesternek és fiainak: Miklós, Tamás, János és Bekének — mert legközelebbi és legméltóbb rokonai — *Szeg* nevű várát, továbbá *Band*, *Billege*, *Tótvázsony*, *Kismelked* (Veszprémmegyében), *Igmánd* (Komárommegyében) és *Zics* (Somogy megyében) nevű birtokait adományozza azon esetre, ha fiörökös nélkül találna elhalni. Hasonlóra kötelezik magukat Lörente fiai

1) Wenzel VI. 567. — 2) Wenzel VII. 456. — 3) Wenzel V. 15. — 4) Zichy okmánytár I. 23. Fejér V. 1. 34. — 5) Fejér VI. 2. 396.

6) Kézai krónikás előadása; szerinte az elesett András testvére: Lőrincz.

7) Wenzel V. 202. — 8) Wenzel V. 217. 219.

és atyjuk. Miklós a birtok átruházását még azzal is indokolja, hogy birtokai negyedik része az országos szokás szerint amugy is saját leányára háramlik (quarta pars filiae eiusdem provenisset).¹⁾

Mután Lőrente fia Tamás 1319. már jul. 17-én²⁾ Band, Billege és Tótvázsony birtokosaként fordul elő, Miklós mindenesetre már ténylegesen át is adta. — Utolsó nyomára akadunk 1345 máj. 16-án³⁾, mely napon II. Andrásnak 1233-ban kiállított okiratát (Hazai okmánytár IV. 14) a fehérvári káptalannál átíratja; ebből tudjuk, hogy Lőrente nb. Essegvári Tamás fiai Miklós és János még mindig Billege tulajdonosai voltak.

Hogy közte és Lőrente fiai között mily rokonsági kapocs létezett, pontosan még nem határozhatjuk; mindenesetre csak nőágon alapuló kapocs lehetett, mely leányával valamely összeköttetésben volt. Lőrente fia Bekéről tudjuk, hogy anyja (t. i. Beke anyja) Márk leánya volt. E Márk fia István fia Péter fia Domonkos Beke anyjának leánynegyedét 1353. máj. 28-án⁴⁾ 25 márkával elégitette ki. E Márk valószínűleg Csák-nembeli.

Ezek szerint II. Lőrincznek következő nemzedékrendi tábláját kapjuk:

Igmánd nb. Farkas	
I. András 1233—1257.	
I. Miklós 1253—1273.	Erzsébet 1290. Férje: Kathyz nb. Mikó fia Péter † 1290. előtt
II. András † 1280.	Lőrincz 1299. vajda
II. Miklós 1309—1345.	
Leány 1309.	

DR. WERTNER MÓR.

¹⁾ Fejér VIII. 1. 365. — ²⁾ Anjoukori okmánytár I. 526. — ³⁾ Hazai okmánytár V. 119. — ⁴⁾ Anjoukori okmánytár VI. 83.